

УДК 811.161

<http://orcid.org/0000-0002-5709-2933>

І.М. КОЧАН
м. Львів, Україна

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ТЕРМІНОЛЕКСИЦІ

У статті йдеться про нові слова, що з'явилися в українській термінолексичі останніми десятиліттями XXI століття. Поняття термінолексичі охоплює професіоналізми, професійні жаргонізми, термінологізовані жаргонізми, які з часом можуть набувати статусу терміна, а можуть залишитися словами певного часу, певного історичного періоду. Таку лексику можна поділити на лексеми, утворені на національній основі і на іншомовній. Це слова здебільшого англо-американського походження, які проникли в усі сфери нашого життя.

Початок цього тисячоліття для України ознаменований двома Майданами, воєнними діями, що затягнулися на дев'ять років, що знайшло своє відображення в мові. Сучасні загальномовні та термінологічні словники не містять таких слів. Однак у спеціальних лексикографічних працях нових слів та термінів деякі з них знайшли своє відображення.

К л ю ч о в і с л о в а: термінолексика, професіоналізми, професійні жаргонізми, неоніми, неологізми, англо-американізми, інноваційні процеси, українська мова.

Окреслення проблеми. Термінна лексика, або слова та вислови професійної сфери, – поняття, яке охоплює власне терміни, фахову розмовну лексику (професіоналізми та жаргонізми), а також терміни, ужиті поза своїм звичним полем. Її намагалися окреслити Л.А. Булаховський, А.А. Бурячок, виокремлюючи наукові галузі та їхні тематичні групи, а також чимало молодих дослідників: Н. Поліщук, Ю. Струганець. Професійні жаргонізми мовознавці кваліфікують як конотативно марковані вислови, які не виражають наукового поняття й не мають чітких формулювань, але задовольняють потреби професійного спілкування в певній галузі. На відміну від термінів професіоналізми належать до ненормативної спеціальної лексики.

На сучасному етапі з'явилося чимало таких слів, які чітко окреслюють певний історичний період життя держави і пов'язані здебільшого з суспільно-політичною сферою. А оскільки це категорії змінні, то й слова часто стають своєрідними маркерами певного часу. Особливо це помітно в останні роки XXI століття. Позначаючи певне явище чи подію, вони стають новими лексемами, які з часом можуть увійти до загальноживаного лексикону, а можуть лишитися одноденними метеликами, які вийдуть з ужитку, як тільки позначуване ними поняття перейде в пасивний стан, і поступово перестане бути активно живаним. У професійній лексиці кожна назва за своїм походженням і структурою ізольована від інших, тоді як у терміносистемі слова, що позначають

© І.М. КОЧАН, 2023

близькі поняття, мають спільні корені. Професійний жаргон позначає спеціальні слова та словосполучення, що образно й емоційно-експресивно відбивають основні реалії.

Оскільки ця лексика функціонує переважно в усному мовленні, то має певну специфіку – недовговічність існування, перехід в активний чи пасивний словник мови. Поняття «новизна» дещо відносне, оскільки воно не може бути константним. Іншими словами, новизна лексичної одиниці рано чи пізно зникає і відкидає новотвір у загальномовний словник або розряд пасивної лексики, оскільки час існування й функціонування того чи іншого слова вичерпався.

Стан дослідження проблеми. Поява нових слів зумовлена й зовнішньомовними, і внутрішньомовними чинниками. До перших відносимо: політичні, економічні, культурологічні обставини (політика) певного історичного періоду (перших десятиліть ХХІ століття) в Україні та потреби суспільства у вираженні нових понять, які є своєрідним продуктом розвитку науки, техніки, культури, суспільних відносин тощо; 2) міждержавні контакти, входження в мову нових слів, пов'язаних із життям і побутом інших національностей.

До других – 1) мовну політику держави; 2) стихійну появу нових слів та словосполучень на позначення певних реалій життя суспільства; 3) створення нових словотвірних моделей (зразків) для номінацій соціально-політичних чи науково-технічних понять та їхнє поширення в різних стилях мови і в усній, і в писемній формах комунікації.

Процеси неологізації були в полі зору К. Городенської, А. Грищенко, О. Горпинича, А. Москаленка, К. Ленець, О. Тараненка та багатьох ін. І. Бабій, Г. Вокальчук, Ж. Колоїз розглядали авторські оказіональні утворення в художніх творах; Д. Мазурик, А. Нелюба, О. Стишов, Г. Чорновол та інші досліджували нові лексеми в соціумі. Стилiстичні функції нових слів розглядали О. Пономарів, Л. Кравець.

Мета статті – розглянути нові термінні лексеми (неоніми, професіоналізми, жаргонізми), які з'явилися в перших десятиліттях ХХІ століття, за тематикою, способи їхнього творення, доцільність побутування у мові. **Матеріалом дослідження** стали словники нових термінів, масмедійні матеріали (друковані та ефірні), наукові статті на аналогічну тематику, надруковані в наукових збірниках, монографіях, навчальних підручниках та посібниках. **Об'єктом** дослідження є фахові тексти. **Предметом** дослідження є термінні неологізми та неоніми, що функціонують у них.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи нову лексику останніх десятиліть, можемо констатувати й виокремити кілька груп неолексем: 1) пов'язаних із суспільно-політичними подіями в державі; 2) пов'язаних із воєнними і військовими діями; 3) пов'язаних із розвитком комп'ютерних технологій; 4) перенасичення мови запозиченими термінами, зокрема англiзмами, які в ній мають свої точні й влучні відповідники.

Уже з початком нового тисячоліття Україну огорнула низка подій політичного та суспільно-економічного спрямування, що супроводжувалися появою нових лексем. Зокрема, 2004 року з'явилися терміни *Помаранчева революція*, *ющенківці*, *нашоукраїнці*, чимало слів були пов'язані з президентами України: *кучмізм*, *кучміст*, *кучмократія*, *кучмостан*, *ющенківці*. Цього ж часу зафіксована й лексема *нацики*. А 2013 р. – *Революція Гідності*, *майдан*, *небесна сотня*,

тітушки, візитівка Яроша. Окремі слова утворені від назв тогочасних політичних партій: *нашоукраїнці, свободівці, засидисти, засдуни* (За єдину Україну), *регіонали* (регіони України), *рухівець* (Народний рух України), *б'ютівець* (Блок Юлії Тимошенко). Як потрактовувати такі лексеми? Чи мають вони стосунок до термінолексики? Швидше за все, це суспільно-політичні одиниці, фахові слова з мовлення депутатів, представників провладних структур, журналістів, які як неологізми свого часу проіснували відносно недовго й були пов'язані з політичними процесами перших років ХХІ століття. Це напівофіційні слова, що мають певну конотацію. Їх тлумачать як особливі, яскраві, модні «слівця», характерні для окремих соціальних груп, і вважають, що вони нічого не додають до мови, а лише створюють особливий колорит мовлення.

За словами Т. Михайлової, професіоналізми – це спрощені назви, які дублюють терміни, вони вторинні за утворенням щодо термінів, які не можуть мати локального характеру (Михайлова, 2001).

Неонім – це ім'я поняття, яке на час його появи ще не відоме науковій громадськості. Його придумує автор тексту. У цих випадках ідеться про журналістів, чий вдалі вислови або назви підхоплювалися іншими й поширювалися з блискавичною швидкістю в інших масмедійних виданнях. Зокрема, термін *тітушки* походить від прізвища спортсмена з Білої Церкви Вадима Тітушка, який 18 травня 2013 року напав на журналістів Ольгу Снісарчук та Владислава Соделя. Ця подія була зафіксована фотожурналістом і стала доказом у суді. Пізніше слово набуло дещо іншої конотації – «незаконні формування або бойові загони найманців спортивної статури, напівкримінальних елементів, гопників, що їх використовують для залякування, побиття й розгону демонстрацій, а також учинення масових провокацій...».

Під час воєнних дій 2014 року виникли лексеми: *ООС, «операція об'єднаних сил», «зелені чоловічки», атовець*. А українських військових, які захищали Донецький аеропорт, іменували **кіборгами**. Так їх назвали за стійкість і незламність. Термін походить із наукової фантастики (скорочення від «кібернетичний організм») і означає біологічний організм, що містить механічні або електронні компоненти, котрі замінюють або доповнюють його органи. Тобто стійкі та незламні.

Із початком окупації України (2014 р.) – *Луганда, Донбабве, Лугандон, укри, укroppи*. З'явилися навіть образливі назви, придумані росіянами: *нацики, фашистська (київська) хунта*. Разом із російською інтервенцією з'явилося слово *ватник* – людина з (пост)радянською ментальністю, яка щиро не розуміє, навіщо існує держава Україна. В Україну слово прийшло разом із російською інтервенцією в березні 2014 року. Походить від однойменної назви популярного теплового одягу бідних радянських людей. Сукупність *ватників* часто позначають збірним іменником *вата*. Автором мему є росіянин із Новоросійська Антон Чадський. Картинка ватника, яку він створив, була вперше опублікована в соціальній мережі «ВКонтакте» 9 вересня 2011 року. У 2012 році мем став широко популярним і на інших ресурсах в інтернеті, але найширшої популярності він отримав після початку військової агресії Росії проти України у 2014 році. **Сепари** – скорочення від *сепаратист*. Назву застосовують до проросійських бойовиків так званих «ЛНР» і «ДНР», а також щодо людей із колаборантськими поглядами. Цей час породив також лексеми *кримнаш, кримнашівець* і под.

У внутрішньополітичній комунікації поширилися лексеми *коаліціант*, *доларизація*, *непідписант*, *білосердешні*, *опоблоківці*, *ударівці*. У 2015 році виник термін *байденотерапія* (пов'язаний із виступом Д. Байдена на засіданні Верховної Ради).

Якщо автора слова немає або ж він невідомий, тоді маємо справу з неологізмами, які з часом можуть увійти до активного словника або ж так і залишитися у своєму періоді, позначаючи реалії того часу. Такими, зокрема, стали лексеми *ополченці*, або *захисники Донбасу* – військові, які, згідно з російською пропагандою, воюють за Новоросію проти українських «карателів» і «фашистів». *Фашистська (київська) хунта* – згідно з російською пропагандою, спочатку уряд Арсенія Яценюка та в. о. президента Олександра Турчинова в період до виборів глави держави; пізніше українська влада за президентства Петра Порошенка.

Термін *інновація* порівняно недавно ввійшов до наукового вжитку на позначення складного поняття, пов'язаного з динамікою процесів, що повсякчасно відбуваються в мові. Інновації – це своєрідні новотвори певного часу, створені за наявними в мові моделями з лексем, що набули популярності в певний історичний період. Чимало інноваційних лексем зібрав та впорядкував А. Нелюба. У своїх словниках лексико-словотвірних інновацій 2015–2016 рр. він навів приклади слів із коренем *путін*: *путін-ленд* (країна путіна), *путінівка* (сорт яблука), *путінізований* (під впливом ідеології путіна), *путінофіл* (прибічник політики путіна), *путлер* (контамінація назв путін + гітлер), *путлерюгенд* (молодь, що сповідує ідеї путлера) (Нелюба, 2017: 152). Із наведених прикладів випливає, що створили їх журналісти й уживали в ефірах українських телеканалів. Хоча сьогодні фіксуємо зниження частоти вживання таких слів.

У 2019 році увесь світ охопила пандемія коронавірусу. Ця епоха породила свої назви: *коронаскептик*, *антивакцинатор*, так позначали людей, які скептично ставилися до всіх обмежувальних заходів, пов'язаних з епідемією. Сюди ж належать слова *локдаун* (синонім до *карантину*), *самоізоляція* (обмежене спілкування з іншими людьми). А відповідно в освітню сферу увійшло слово *дистанційка*.

У 2022–2023 рр. суспільно-політична лексика поповнилася словами, пов'язаними з нападом Росії на Україну: *ерефія*, *раша*, *рашисти*, *путінізм*, *вагнерівці*, *колаборанти*, *мобіки*. Саме в один рік виникла низка слів воєнної тематики на позначення зброї: *джавеліни*, *байрактари*, *хаймарси*, *стінгери*, *тигри*, *леопарди*, *бандерівська смузі*. Вони увійшли в активний словник цього періоду. Активізувалися слова *колорад* (особа проросійської орієнтації, яка носить георгіївську стрічку і воює на Сході України проти української армії), *гауляйтер* (керівник або функціонер високого рангу).

А в зв'язку з воєнними діями відродилися й семантичні неологізми: *бавовна* (вибухи), *дискотека* (бойові дії), «*концерт кобзона*». Від названих іменників на позначення зброї утворено дієслова: *байрактарити*, *стінгерити*, *хаймарсити* зі значенням «нищити ворога». Дієслівних форм набувають і власні назви: Чорнобаївка – *чорнобаїти* (мем про повторення тих самих помилок), Кадиров – *кадирити* (видавати бажане за дійсне), Макрон – *макронити* (демонструвати стурбованість щодо певної ситуації, але не вживати жодних заходів), Арестович – *арестовити* (інформувати заспокійливим тоном).

Сюди можемо долучити жаргонну військову лексику, утворену на семантичному перенесенні. Вона, як і будь-який інший фаховий жаргон, пов'язана з певним історичним періодом, оскільки збройні сили безпосередньо відображають суспільні явища в житті держави: *зеленка* (лісиста місцевість), *вертушка* (вертоліт), *теплик* (тепловізор), *муха* (ручний гранатомет), *пташка* (безпілотний літальний апарат), *черепаха* (танк – Т 34), *нора* – бліндаж, *пташка* – БПЛА (безпілотний літальний апарат), *сушка* – різноманітні авіаційні винищувачі (типу Су-30, Су-27 чи Су-57); *таблетка* – фургон, санітарний автомобіль, мікроавтобус, вантажівка з приводом на всі колеса, які використовуються як медична машина тощо.

Набули іншого значення й числівники *двохсотий*, *трьохсотий*, які позначають загиблих та поранених. Таким чином, окрему групу неологізмів складає фахова військова і воєнна лексика, породжена війною 2014–2023 рр. Окремі лексеми, уживані ворогами, – *денацифікація*, *демлітаризація*. Серед розглянутих лексем чимало чужомовних слів.

Про інновації російсько-української війни 2022 року писала С. Гриценко. Як зазначила дослідниця, «російсько-українська війна кардинально змінила життя багатьох людей, викликала шквал негативних емоцій, змусила знайомитися з тими реаліями, які переважна більшість мирного населення України не знала, займатися тими видами робіт, які не були раніше у сфері їхньої професійної зацікавленості. Зрозуміло, що омовлена реакція соціуму на ці зміни не забарилася і як наслідок – з'ява новотворів із образливим для супротивника відтінком...» (Гриценко, 2022: 10).

До новотворів (неологізмів) відносимо іншомовні запозичення, адже це, зазвичай, нові слова, що позначають нові реалії, нові поняття доти, доки поняття, які вони позначають, не стають звичними, після того міцно входять до словникового складу і вже не сприймаються як нові. Це здебільшого лексеми латинського походження, з коренів яких і сьогодні творять нові слова. Однак суттєвою ознакою сьогоднішньої доби є надуживання словами англо-американського походження, які називають англізмами (англіцизмами). Вони позначають суспільно-політичні, економічні, торговельні, культурні, спортивні поняття і є своєрідним продуктом розвитку науки, техніки, культури, суспільних відносин тощо.

Англізми переважно усвідомлюються мовцями як чужорідний елемент і зберігають ознаки свого походження. Низка англіцизмів позначає національні (англійські, американські) реалії, а також предмети і явища в галузі спорту, техніки, економіки, політики. Чимало вчених писали про проблему запозичення цієї лексики. Це Ю. Жлуктенко, Б. Ажнюк, П. Селігей. Як зазначає І. Фаріон, «сьогоднішня англізація має виняткову тенденцію до варваризації (чи англоварваризації) лексичної системи української мови, але й заміни української мови англійською в освітньо-науковій сфері та цілковитого сприяння і регулювання цього процесу мовною політикою нашої держави» (Фаріон, 2020: 5).

Активно вживані в сучасній українській мові лексичні інновації репрезентують різні сфери життєдіяльності людини: побут (*жалюзі*, *фритюрниця*, *джакuzzi*, *йогурт*, *снікерс*, *кетчуп*, *блайзер*, *ламінат*, *гамбургер*, *слакси*, *памперси*), сферу медицини (*натуропатія*, *фітотерапія*, *кріотерапія*, *евтаназія*, *целюліт*, *гідроколонтотерапія*), мистецтва та культури (*рейв*, *техно*,

постер, ток-шоу, хіт, топмодель), спорту (сноуборд, болід, бобслей, кікбоксинг, армрестлінг).

З фахової лексики комп'ютерної справи в українську мову увійшли слова: *акаунт, блог, інтерфейс, куки, нік дисплей, файл, інтерфейс, біт, байт, вінчестер, принтер*.

У суспільній, економічній та політичній сферах натрапляємо на лексеми: *аутсайдер, аутсорсинг, віджет, дилер, провайдер, ритейлер, ріелтор, інжиніринг, інтерв'ю, пролонгування, копірайтер, брифінг, провайдер* і под.

Освітня сфера наповнена лексемами: *гайд, івент, креатив, селфі, скіл, скриншот, стікер, фідбек, челенж, коуч, меседж, сайт, топові, інсайт, буккросинг, гаджет, лук, тинейджер, сек'юриті*. Про терміни-запозичення в методиці викладання мови та літератури писала О. Дільна. Вона запропонувала з'ясувати доречність уживання деяких із них: *сторітелінг* (мистецтво розповідати історії), *кардмейкінг* (виготовлення карт), *скрайбінг* (малюнок, ілюстрація у презентації), *скрапбукінг* (оформлення фотографій у сторінки альбомів), *лепбукінг* (засіб навчання) тощо і дійшла висновку, що, незважаючи на лаконізм, однозначність цих слів, їх престижність, їх уживання аж ніяк не підвищує авторитет мовця. Навпаки, формує в учнів зневажливе ставлення до рідної мови (Дільна, 2021: 314).

Серед основних характерних ознак термінів, запозичених з англійської мови, можемо назвати такі: 1) наявність звукосполучення *дж* (наприклад, *бюджет, леверидж, менеджмент* тощо); 2) наявність звукосполучень *ай, ей* (наприклад, *інсайд, дизайн, аутрайт, сейф, імейл* тощо); 3) наявність суфікса *-инг (-інг)* (наприклад, *фіксинг, кліринг, лістинг, маркетинг, блюмінг* тощо) (Мазурик 2002: 9); 4) суфікса *-ер (-ор)*: *драйвер, репортер, промоутер, провайдер, копірайтер, спікер, рокер, рейдер, конвертер, ростер, бленкер, аскер*; 5) звукосполучення *кс*: *ромиштекс, економікс, біфштекс, кекс, бокс, боксер, експандер, клаксон, комікс, кокс, комплекс, телекс, телефакс*; 6) звукосполучення *ск*: *скейт, скейт-борд, скейт, скенер, сканер, стейтинг-ринк, скетч, скотч, скальп, скальпер, скраб, скін-ефект, скрап*; 7) звукосполучення *кв*: *квакери, кварки, кватердек, квест, квіст, квізлінг, квітер*; 8) звукосполучення *скв*: *сквоиш, сквер, скватер, сквайр, ескваєр*; 9) звукосполучення *тр*: *трайбалізм, трайлер, трак, трактор, трал, трамблер, трамвай, трамп, транзистор, трансепт, трансмітер*; 10) префікса *ре- (ри-)*: *ремейк (римейк), ремікс, рипроекція*; 11) морфеми *-мен*: *джазмен, спайдермен, конгресмен, полісмен, шоумен, телешоумен, яхтсмен, супермен, рекордсмен, вокмен*; 12) морфеми *-ес (-с, -іс)*: *стюардеса, бізнес, експрес, артбізнес, стрес, реверс, репс, степс, памперс, ф'ючерс, стокс, тропс, інтерфейс* тощо.

Англiцизми по-рiзному адаптуються до норм української мови. Особливостями їхнього вживання є: асиміляція на фонетичному, графічному, граматичному, лексичному рівнях; утворення запозичень дериватів, у яких повторюється якийсь один структурний елемент; утворення складних слів на основі англiцизмів та лексем мови-реципієнта або ж раніше запозичених слів; участь у процесі словотворення за допомогою продуктивних суфіксів української мови.

Чимало таких слів фіксує словник «Нові слова і значення», укладений науковцями Інституту української наукової мови НАН України і виданий 2008 року: *дайджест, дансинг, девелопер, демпінг, дефіле, джакузі, джобер, джойстик, дилінг, дисконт, дистриб'ютор, драйвер, екстезі, емерджент,*

емітент, епатаж, ізокванта, імідж, імпринтинг, інсталяція та ін., більшість із яких заповнили наше фахове мовлення. Істотно зросла кількість англізмів, не освоєних українською мовою, які зберігають своє іншомовне оформлення й нерідко витісняють з ужитку питомі українські лексеми.

Деякі лексеми-англізми полісемічні й мають по кілька значень, можливо, і в кількох різних галузях. Напр.: *акаунт* (з англ. *account* – рахунок): 1. Обліковий запис у комп'ютерній системі. 2. Сукупність наданої інформації про користувача, засобів та прав користувача відносно багатокористувацької системи.

Інтерфейс (з англ. *interface* – перегородка): 1. Сукупність засобів, методів і правил, що забезпечують взаємодію пристроїв обчислювальної системи, програм та (або) користувача. 2. Сукупність описів і узгоджень про процедуру передавання управління в підпрограму та повернення у вихідну програму.

Провайдер (від англ. *to provide* – забезпечувати): 1. Організація, яка надає певні послуги. 2. Інтернет-провайдер – організація, яка надає послуги доступу до інтернету або інші послуги, пов'язані з використанням мережі інтернет. 3. Інформаційний провайдер – організація, яка від імені іншої організації (або фізичної особи) надсилає, отримує, зберігає електронні документи і надає інші послуги щодо даних електронних документів.

Більшість англізмів мають українські відповідники: *креатив* – творчість, *шоу* – видовище, вистава; *шопінг* – закупа, *лінк* – посилання, *чизкейк* – сирник, *блендер* – подрібнювач, *геймер* – гравець, *кастинг* – відбір, *лайк* – вподобайка, *бойлер* – водонагрівач, *смайл* – усміхайлик, *тайм-аут* – перерва. Деякі запозичення пояснюються словами-композиціями або словосполученнями: *флаєр* – рекламна листівка, *дедлайн* – кінцевий термін, *скриншот* – знімок з екрану, *буккросинг* – книгообмін, книгообіг, *ток-шоу* – розмовна вистава, *хендмейд* – виріб ручної роботи. Тому їх уживання можна пояснити даниною моді.

Окремі слова мають синонімічні відповідники: *бан* – заборона, обмеження, *хайп* – галас, лемент, *акаунт* – обліковка, обліковий запис, *фідбек* – відгук, зворотний зв'язок, *інстеблішмен* – владні кола, політична еліта тощо.

Причини, що спонукають запозичувати слова з однієї мови до іншої, такі: а) запозичене слово не має в мові національних відповідників, оскільки поняття, яке воно позначає, не усталене в мові-реципієнті; б) його поширення у світі, коротке і влучне позначення поняття; в) мода на такі слова в суспільстві.

Серед екстралінгвістичних причин зазначимо інтенсивне технічне переустаткування побуту українців, пов'язане з широким розповсюдженням у повсякденному житті побутової та офісної техніки закордонного виробництва (комп'ютерів, ноутбуків, відеокамер, факсів, копіювальної техніки, побутової техніки); підвищення комп'ютерної грамотності українців, поява комп'ютерних ігор. Важливим є розвиток культурних зв'язків між США, Великобританією, Канадою та Україною (існування американських освітніх центрів, співробітництво українських вишів із англійськими, американськими, канадськими, американцями з «Корпусу миру», проведення англійських освітніх програм на українському телебаченні, обмін студентами, викладачами, активна участь українських студентів в американській програмі «Ворк енд тревел»).

Прикро, що замість того, щоб розвивати власне мовлення, фахівці наповнюють його іншомовними вузьковживаними словами, малодоступними й почасти незрозумілими для багатьох. Англізоване українське мовлення перегукується

також із відомим поняттям «макаронічної мови», що означає механічну суміш слів чи висловів із різних мов або переінакшення їх на іноземний лад. Звичку певної частини українського суспільства пересипати своє мовлення невмотивованими англійськими словами і фразами або гібридними утвореннями спрямоване не на порозуміння з представниками інших культур, а на хизування освіченістю чи європейським стилем мислення перед співвітчизниками.

Перевантаження тексту запозиченнями утруднює його сприйняття, знижує комунікативну значущість та загальнодоступність. Як стверджує І. Фаріон, «англоварваризація – це публічне приниження свого і піднесення чужого через катастрофічне незнання можливостей своєї мови, через пораженську звичку взоруватись на чуже, через комплекс меншовартости...» (Фаріон, 2020: 23).

Деякі мовознавці намагалися зібрати найпоширеніші англізми й подати до них національні відповідники. Зокрема, це спостерігаємо в електронному словнику іншомовних слів Володимира Лук'янюка.

У Львові створили інтернет-платформу «Словотвір», метою якої є колективний, без обмежень, пошук адекватних перекладів чужизмів (іноземних запозичень) на українську мову. Українська мова, зазначають автори «Словотвору», обросла запозиченнями, переважно це англізми, які не мають адекватних відповідників українською. Відтак платформа зробить процес пошуку, обговорення та вибору варіантів перекладу запозичень максимально простим і відкритим. Серед авторів платформи – доцент кафедри української мови Львівського національного університету імені Івана Франка кандидат філологічних наук Іван Ціхоцький (<https://zaxid.net/news/>).

Висновки. Інноваційні процеси в мові, які супроводжують нашу дійсність, надзвичайно різноманітні. Одні лексеми мають свого конкретного автора. Це неоніми. Інші – творяться від наявних у мові слів за допомогою суфіксів, основоскладань. Ще інші – семантичним способом, цілком змінюючи значення слова. Окрему групу нових слів становлять запозичення, які, на жаль, не збагачують нашу мову, а навпаки – утруднюють її розуміння й сприйняття, оскільки мають свої національні відповідники. Вони залишаються доступними вузькому колу фахівців, які послуговуються ними в межах своєї професії. Таку лексику можна поділити на лексеми, утворені і на національній основі, і на іншомовній. Це слова здебільшого англо-американського походження, які останніми роками проникли в усі сфери нашого життя. Новотвори привертають до себе увагу багатьох дослідників, які описують їх із різних позицій, у різних ракурсах і на матеріалі текстів різних мовних стилів.

Початок цього тисячоліття для України ознаменований двома Майданами, воєнними діями, що затягнулися на дев'ять років, що знайшло своє відображення в мові. Сучасні загальномовні та термінологічні словники не містять таких слів. Однак у спеціальних лексикографічних працях нових слів та термінів деякі з них знайшли своє відображення.

Перспективи подальшого дослідження. Оскільки мова – це живий організм, у якому постійно щось народжується, щось завмирає, забувається, потім відроджується під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, то припинити спостереження за цими явищами – неможливо. Вони завжди будуть у полі зору науковців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баган, М.П. (2020). Англізація сучасного українськомовного комунікативного простору: причини, основні вияви та наслідки. *Українська мова*, 1 (73), 38–53.
2. Гриценко, С. (2022). Мовні інновації російсько-української війни 2022 року. *Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*, 2(32), 9–13.
3. Дільна, О. (2021). Про сторітелінг та іншу «марницю» в термінології методики викладання української мови та літератури. *Термінологічний вісник*, 6, 308–315.
4. Мазурик, Д.В. (2002) *Інноваційні процеси в лексиці сучасної української літературної мови (90-і роки ХХ ст.)* [Автореф. дис. ... канд. філол. н.]. Нац. ун-т ім. І. Франка.
5. Михайлова, Т.В. (2001). *Семантичні відношення в українській науково-технічній термінології* [Дис. ... канд. філол. н.]. ХНУ ім. В. Каразіна.
6. Навальна, М. (2011). *Динаміка лексикону української періодики ХХІ ст.* Київ: Інститут української мови НАН України. Видавничий дім Дмитра Бураго.
7. Нелюба, А. & Редько, Є. (2017). *Лексико-словотвірні інновації (2015–2016): Словник*. Харків. Харківське історико-філологічне товариство.
8. Поліщук, Н. (2016). Активність інноваційних процесів у словниковому складі сучасних мас-медіа. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*, 842, 146–150.
9. Сімонок, В.П. (2000). *Семантико-функціональний аналіз іношомовної лексики в сучасній мовній картині світу*. Харків: Основа.
10. Фаріон, І.Д. (2020). *Англоварваризація: термін і дійсність*. У Фаріон, І.Д., Куньч, З.Й., Василюшин, І.П., Микитюк, О.Р. & Ментинська, І.Б. (2020). *Термінологічна актуалізація української мовної дійсності* (с. 5–59). Львів: Галицька Видавнича Спілка.
11. Лук'янюк, В. (2001–2020). *Словник іношомовних слів*. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=3131&action=show>

Iryna Kochan

INNOVATIVE PROCESSES IN MODERN UKRAINIAN TERMINOLOGY

The article deals with new words that appeared in the Ukrainian vocabulary in the last decades of the XXI century. The terminology concept includes today's professionalisms, professional jargon, and slang words, which can acquire the status of a term or can remain words of a specific time or historical period. Such vocabulary can be divided into lexemes formed both on a national basis and on a foreign language basis. These are words of mostly Anglo-American origin, which have penetrated into all areas of our lives in recent years. Innovations attract the attention of many researchers who describe them from different positions, from different perspectives and on the material of texts of varying language styles.

Innovative processes in language that accompany our reality are highly diverse. Some lexemes have their specific author. These are neonyms. Others are created from words available in the language with the help of suffixes and basic compounds. Still others – in a semantic way, completely changing the word's meaning. A separate group of new words is made up of borrowings, which, unfortunately, do not enrich our language. On the contrary, they make it difficult to understand and perceive, since they have their national counterparts. They remain available to a narrow circle of specialists who use them within the framework of their profession.

The beginning of this millennium for Ukraine was marked by two Maidans, military actions that lasted for nine years, reflected in the language. Modern common language and terminological dictionaries do not contain such words. However, some of them were reflected in special lexicographic works of new words and terms.

Keywords: terminology, professionalisms, professional jargonisms, neonyms, neologisms, Anglo-Americanisms, innovation processes, Ukrainian language.

REFERENCES

1. Bahan, M.P. (2020). Anhlizatsiia suchasnoho ukrainskomovnoho komunikatyvnoho prostoru: prychny, osnovni vyjavy ta naslidky [Anglicization of modern Ukrainian communicative space: causes, circumstances and consequences]. *Ukrainska mova [Ukrainian language]*, 1 (73), 38–53 (in Ukr.).
2. Hrytsenko, S. (2022). Movni innovatsii rosiisko-ukrainskoi viiny 2022 roku [Language innovations of Russian-Ukrainian war 2022]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. T. Shevchenka. Literaturoznavstvo. Movoznavstvo. Folklorystyka*, 2 (32), 9–13 (in Ukr.).
3. Dilna, O. (2021). Pro storitelinh ta inshu «marnytsiu» v terminolohii metodyky vykladannia ukrainskoi movy ta literatury [On storytelling and other “trifles” in the terminology of language and literature methodology]. *Terminolohichniy visnyk [Terminological Bulletin]*, 6, 308–315 (in Ukr.).
4. Mazuryk, D.V. (2002). *Innovatsiini protsesy v leksytsi suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy (90-i roky XX st.) [Innovative processes in the vocabulary of the modern Ukrainian literary language (the 90s of the 20th century)]* [Synopsis of PhD thesis]. Ivan Franko National University (in Ukr.).
5. Mykhailova, T.V. (2001). *Semantychni vidnoshennia v ukrainskii naukovo-tekhnichnii terminolohii [Semantic relations in Ukrainian scientific and technical terminology]* [Unpublished PhD thesis]. V.N. Karazin Kharkiv National University (in Ukr.).
6. Navalna, M. (2011). *Dynamika leksykonu ukrainskoi perodyky XXI st. [Dynamics of the lexicon of Ukrainian periodicals of the 21st century]*. Kyiv. In-t ukr. movy. VD Dmytra Buraho (in Ukr.).
7. Neliuba, A. & Redko, Ye. (2017). *Leksyko-slovotvirni innovatsiyi (2015–2016): Slovnyk. [Lexical and word-forming innovations (2015-2016): Dictionary]*. Kharkiv. Kharkivske istoryko-filolohichne tovarystvo (in Ukr.).
8. Polishchuk, N. (2016). Aktyvnist innovatsiynykh protsesiv u slovnykovomu skladi suchasnykh mas-media [The activity of innovative processes in the vocabulary of modern mass media]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Lvivska politehnika”. Seriia “Problemy ukrainskoi terminolohii”*, 842, 146–150 (in Ukr.).
9. Simonok, V.P. (2000). *Semantyko-funktionalnyi analiz inshomovnoi leksyky v suchasni movnii kartyni svitu [Semantic and functional analysis of foreign language vocabulary in the modern linguistic picture of the world]*. Kharkiv: Osnova (in Ukr.).
10. Farion, I.D. (2020). Anhlovarvarylzatsiia: termin i diisnist [Anglo-Barbarization: term and reality]. In Farion, I.D., Kunch, Z.Y., Vasylyshyn, I.P., Mykytiuk, O.R. & Mentynska, I.B. (2020). *Terminolohichna aktualizatsiia ukrainskoi movnoi diisnosti [Terminological actualization of the Ukrainian linguistic reality]* (pp. 5–59). Lviv: Halytska Vydavnycha Spilka (in Ukr.).
11. Lukianiuk, V. (2001–2020). *Slovnyk inshomovnykh sliv [Dictionary of foreign words]*. Retrieved from <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Article=3131&action=show> (in Ukr.).

УДК 811.161.2'38

<https://orcid.org/0000-0001-8588-4009>

З.І. ВИСОЦЬКА
м. Одеса, Україна

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ВІДНОШЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ У ПРАЦЯХ ІВАНА ФРАНКА

У статті досліджено системні лексико-семантичні відношення в економічній термінології. На матеріалі мови економічних праць І. Франка висвітлено функціональні параметри синонімів – економічних термінів, з'ясовано їхню семантику й стилістичну природу. Проаналізовано явище дублетності; зафіксовано й описано синонімічні загальноживані книжні лексеми. Розглянуто антонімічні відношення між компонентами словника економічних термінів І. Франка.

К л ю ч о в і с л о в а: наукова мова, стилістика, лексико-семантичні відношення, лексичні синоніми, терміни-дублети, антонімічні кореляції.

Наукові тексти фіксують і процес, і результати мовно-інтелектуальної діяльності людини, тому завжди є часово маркованими носіями інформації про рівень когніції, сформованості знань, актуальних для часу їхнього створення, а також засвідчують характерні ознаки ідіостилію автора-дослідника. Тому евристична цінність дослідження наукових текстів будь-якого профілю важлива для вивчення історії української літературної мови, історії становлення національної науки, а також для об'єктивації та / або поглиблення знань про індивідуальний внесок того чи того автора в розвиток мови й культури.

Одним з обов'язкових аспектів пізнання особливостей мови економічних праць І. Франка є дослідження словника фахових термінів. Компонентна наповненість цього словника детермінована жанрово-стильовою належністю, тематичною спрямованістю аналізованих текстів. Водночас структуру й наповненість словника економічних праць І. Франка можна пізнати завдяки його поняттєвій стратифікації, а також завдяки системному простеженню лексико-семантичних відношень (синонімічних та антонімічних) між компонентами.

Мета пропонованої статті – з'ясувати характер лексико-семантичних відношень у терміносистемі економічних праць І. Франка.

Синонімія та антонімія як найбільш знакові рівні вияву лексико-семантичних відношень між компонентами терміносистем – це один із популярних аспектів опису (детально див: Русанівський, 2001; Тараненко, 1980; Панько, 1994; Лисиченко, 1977; Симоненко, 2007; Цимбал, 1998; Філюк, 2007 та ін.).

У наукових рефлексіях питань синонімії термінів однією з вихідних евристичних позицій слугує розуміння синоніма як слова, яке визначене щодо свого еквівалента (до іншого слова з тотожним чи максимально близьким значенням) і може бути протиставлене йому за певним параметром: відтінком у значенні, емоційним забарвленням, стилістичною маркованістю, сполучуваністю тощо. Синоніми характеризують також як «усталені у мовному вжитку ряди

© З.І. ВИСОЦЬКА, 2023